

INTERVJU MED BIKTOR BOLLDEN

- När är herr Bollden född?
- Den 13 oktober 1885.
- Var då någonstans?
- I Slättmyra, en gammal fäbodvall som de var två gårdar i. Där föddes jag.
- Kan Ni berätta någonting om Ert föräldrahem?
- Jaa jag kommer ihåg sen vi flytta till Iggesund, då flytta vi till Sälön för far ägna sej åt - han var bra snickare å måla kunde han å så kom han opp i lastningen å lossningen på Iggesund sen. Å så arrendera vi ett jordbruk utav bolaget här sen när han flytta in i norra Iggesund. Å de var på 6 tunnland eller 8 tunnland å ett arrende på 160 kronor om året. Men då skulle han kola för arrendet. Fick inte betala kontant inte. Å de var rena förlusten mä kolningen dä, för dä var så dåligt betalt. Visserligen fick han kolve'n huggen för skapligt, han fick alltid tag i nån gammal som ville va i skogen å krångla å hugga så dä gick vi bra. Han var bra kolare så han fick mycket kol i milerna. Han kola ända till tre miler ibland per år. Då hade han en på ön vi kallar vi Iggesund å så hade han två däroppe i Kärrtorp ett tag å så sen var'e oppe mellan Enånger å Liansfors, oppe i bergena där. Å de var sista ställe han kola på. Men vi hade tjugetre kilometer dit å tjugetre kilometer hem.
- Det var långt att gå.
- Jaa, men vi hade ju häst, å så hade vi en fem kor hemma. Å mor hon var en duktig människa, ovanligt, hon var oppväxt i Arbrå hon, så hon var god vän när hon växte opp mä Delsbostintan. En bror stintan hade som blev landsfiskal sen, å han blev skjuten däroppe.
- Jaa dä gick ju bra allting så länge mor levde å far arbeta mä lossning å lastning här på Iggesund. Stuva skuter å lossa ballast de var bästa förtjänsten. Kunde dom tjäna ända till femton kronor om dan men då fick dom ju arbeta mycke för dä.
- Hur gick det till det där arbetet då?
- Jaa skuterna lossa sin last, ballast ifrån England dom eller va dom kom ifrån i prämar här å så drogs de in till land å så fick dom ha kärrer å rulla i land de där sen, skotta opp i kärrerna. Å dä gick ju bra, men de var bestämt hur långt dom skulle frakta de där, å dä hände dä att dom kom å ville ha - för dom byggde disponentbostaden på den tiden här - å då var dä disponent Lindman som var här, å då så sa han åt faktorn då nere ve hamnen att säj till dom att dom skjuter opp ballasten dit dom ska ha'n. Ja de gör dom sa han men dom ska ha nära ... ja de ska dom naturligtvis ha sa han. Då hade förvaltar Segerkvist sagt till att dom fick inte nå påökt för de där, då gjorde dom'et inte. Men då kom de order - Lindman han fråga faktorn där nere varför inte dom sköt dit opp. Ja dom får inte betalning som är överenskommet. Sä jät dom dom skjuter dit dä för dom ska ha't sa han. Så när förvaltarn kom då sen å va elak då hade han fått den ordern.

Ja då gick ju bra när mor levde men hon dog 1900 42 år gammal. Å då var ju största förlusten för mej, för mamma var ju mamma i alla fall. Då var vi tre barn. Fick hon tvillingar å dog, förblödde. Genom att dom sökte aldrig läkare den där tiden, förrän dom såg att de var på slute, då kom dom. Men han sa, läkarn var hit sista kvällen, så sa han att ja de ä ingenting att göra åt de här sa han, hon kan inte överleva. Å de gick som han sa, hon dog på natten också.

Å så hade jag en mormor som vi hade hos oss å hon var dalkulla. Å jag var hennes högra öga jag. Jag fick börja när jag var fem år å följa henne på åkrarna å plocka ax när vi haft korn. Dom hade den där se'n i Dalarna te ta in skörden så var'e halmstrå så de låg ax kvar då fick jag gå mä henne om dagarna å plocka ax i korgar.

- Var man så noga att ta vara på då?

- Då tog dom vara på grejerna. Ja jag gick i skolan varannan dag sen då när jag hade gjort småskolan färdig å då fick jag arbeta varannan dag på hyvleri't. Då hade jag sjuttifem öre om da'n.

- Vilket arbete var det?

- Jaa man fick ju hjälpa till å ta reda på krubb å bräder å sånt där å kapa. Fast man var minderårig fick man stå å kapa de där också. Men sen så - jag var ju stor å kraftig efter åldern å så ... dom hade en ...vagn där. Då tog dom timmer här nere vi bjälkkgruppen vi kalla där fabrikerna är nu, grantimmer från Holland å skrädde dä. Men så kom dä fura mä iblann å då skulle vi såga dä då på hyvleri't. Men de var för styvt arbete. Jag fick så ont i ryggen så jag kunde inte arbeta till sist. De var för tungt lass se te bära.

Jaa då gick en ti å så fick jag ett annat jobb där å så gick jag däri-från, för han inspektor Hävart han sa att jag hade för mycke betalt. Jag hade två å tjuvem om dan, å de var för mycke sa han. Jaa sa ja åt faktorn, han heta Nyberg han var son till faktorn på bräggårn. Så å så är'e sa han. Jaa sa jag jag ser helst jag får sluta här jag så jag för jag har så ont i ryggen så jag orkar inte gå hem knappt iblann. Jaa - de kom dit två stycken i ställe - en kom dit, han var mä mej i tre dagar å skulle lära sej, men han sa att jag är inte ensam här i' sa han. Ja då kom dä en till, dom var från Liansfors dom där två, en stor stark en. Dom sluta bägge två, de var för mycke göra för dom.

Ja å så fick man ju vara mä i skogen på kolningen å så där. Å far hade ju väldigt beröm på kolning han. Men han fick ju silverskedar för fin kolning - de var ju flera som fick också. Men kolkörningar de var de värsta jag hade. När man for hemifrån här klockan tre om nätterna å kom hem fyra å fem på eftermiddan. Då hade vi kört nära fem mil på dagen mä hästen, så vi kunde inte köra mera än fem dagar i veckan för hästen stog inte ut. Å då var te ha mat mä sej dä förstås, å ung var man ju å matfrisk å. Jag minns jag tyckte om pannkaka. Men den frös ju för mej. Men jag åt - jag åt pannkaka å hicka.

- Kunde ni inte ta in någonstans och få värma er?

- Nä inte förrn vi for hem. Då hade vi ett ställe i Lundnäs. Där stanna vi å drack kaffe då å hästen fick äta lite där. Men då hade vi inte långt hem heller. Vi hade inte mer än en tre fjärdelar, en mil om jag säger då. Men dä var styvt arbete, dä var dä. Men när

mor dog då fick jag styvmor sen. Jag var herma - jag var femton år jag då när mor dog. Då 1902 då gick jag mä en kolpräm här från Iggesund. Då gick jag mä en kolpräm från Iggesund här. Den gick på Norrland å hämta träkol. Då var jag där den sommarn. Då hade jag tjufem kronor i måna'n å maten.

1904 då gick jag på Iggesund som eldare, stora bogserbåten dom hade. Då låg en stor järnbark som heta Tropik i Hudiksvall å då var jag ombord där å fråga om de fanns nån hyra. Ja dom skulle ha en kock för kocken var sjuk. Han lasta på Australien. Men kocken blev bra så jag fick inte gå mä. Men våren efter då får jag till Stockholm å fick hyra i en utav Sveabolagets båtar. Å den for jag i den sommarn ända till på nyåret. Vi gick på Antwerpen varenda resa. Då hade jag femti kronor i måna'n å maten. Men då var ju ett vilt liv man förde på den ti'n. Man söp å se. Javisst. Då var ju tidens sed då. Å Antwerpen då har ju vare ett väldigt tillhåll för sjöfolk i alla tider. Då var inte nåt snällt folk där heller. Näej. Jag mönstra av där å så for jag hem här 1906 i januari å så gick jag opp på träsliperiet å fick arbete där. Tre kronor om da'n, då var storartat på den tiden. Tolv timmars arbetstid, ingen måltidsrast, utan vi fick äta mens vi skötte slipstolar å. Då var jag där till på hösten. Då reste jag till Stockholm igen å fick hyra i en Hälsingborgsbåt som låg tom där å gick till Örnsköldsvik å lasta å så gick ut te ... i Tyskland mä lasten. Å sen gick vi från ...münde till Hull å lasta kol. Då hade jag packa allt va jag hade när jag for hem för jag skulle till Amerika å ta värvning. Jag hade bra mä kläder, jag hade en ny kostym å en halvsliten å en som var riktigt dålig å underkläder va jag skulle ha. Jaa då gick ju bra vi gick till Hull å fick kollasten å när vi gick hem - vi fick ett väder i Nordsjön som var gräsligt. Vi låg i tre dygn å höll stäven emot bara ... Å då gick bra ti Sunderland å opp till Öland å när vi kom till norra Öland då mötte vi en nordostlig snöstorm å så skulle han gå in å ha lots vi Hävlinge å gick fel där på en prick som inte dom såg. Å gick på för full fart på grund. Kistan hade jag i maskinrumme för en så dålig skans har jag aldrig vare i som jag hade där. Jag mista allt jag hade. Jag hade en gammal komisskostym som hängde i Skansen å den fick jag ta reda på dagen efter, lotsarna var ut mä oss för stäven låg oppe. Ja då var te gå te en skraddare då i land å försöka. Jag hade bara nitti kronor i avmönstring också så jag kunde inte köpa nå kläder utan skraddarn snygga opp den där kostymen han. Å då gick ju bra alltihop. Jag var ju avmönstrad å fick hundra kronor i ersättning för kläderna. Men inte då inte, lång efter var då. Men båten blev väk han. Jag har aldrig sett så mycke rätter i mitt liv som på den båten. Då var storätter som när vi åt så hoppa dom opp på bordet å skulle ha mat. Å jag tog masser som jag fånga i små fällor jag gjorde. Men dom var ju så här lång, som katter. Jag har aldrig sett så mycke rätter. De var en snuskig skans. Jag trodde de där rederit hade bra båtar, men då var bara skrot.

- Vad fick ni för mat ombord då?

- Nä han vart vrak han båten. Då blev jag avmönstrad i Oxelösund å så var då två bergsångare dit å jag fick hyra i en utav dom om jag for opp till Stockholm. Han hette Ajax den där båten, då var en norsk som hade byggt å sen åkte jag på Nordsjön, men hon var för liten för då. Så då fick jag hyra i den, då var jag tretton måna'r i den. Var mä på flera bärgningar på Skånekusten å ända oppåt Vasa i Finland var jag å bärga en engelsman å då gick ju bra för mej.

Å så kom jag te Oskarsham sen å där vart jag fast. Fast vart jag ju inte för jag fick tag i fästmö där. En riktigt präktig människa. Å så fick jag inte börja på verkstan när jag kom dit me desamma ä, utan jag skulle gå där ett par vecker. Då fick jag hyra i en Oskarshamsbåt som hette Seaton. En resa skulle gå på Skottland. Då följde jag mä den resan. Å dä var också en hemsk resa vi hade. Å förste maskinisten han beundra mej för jag var inte rädd för nånting.

- Vad hade Ni för jobb ombord då?

- Eldare.

- Hela tiden?

- Jajamen. Då var jag mä på den resan. Å vi hade snöstorm då å ve Öland, men vi gick ut. Kapten sa åt redarn ja jag vet inte om jag går i kväll sa han för d'ä så gräsligt tjockt därute å blåsigt. När man är lastad så går man sa konsul Vingren. Jaa ... på natten hörs ångvisslan för att kunna ge signal i snöstormen. Då så kom förste maskinisten till mej å så säger han ni som är morsk sa han, ska ni gå opp ni å tina opp ångvisslan sa han. Jaha sa jag dä ska jag göra. Jaa - gick opp i skottena då å lossa ... hade vi förlora en stor del utav däckslasten å. Å så kom vi hem te Kalmar mä kol å då hade vi också en svår resa hem på vintern så här. Då säger maskinisten åt mej innan vi kommer till Oskarshamn, jag tycker att Bolldén kan arbeta här ombord i vinter sa han, för ni kan lite av varje. Ni är oppväxt i ett bruk sa han. Jaa sa jag men jag har inte arbeta på bruke utan jag har arbeta inom industrin sa jag ... Jamen arbetar ni här ombord får ni mer betalt än ett verkstad betalar sa han. Nä sa jag jag vill ha verkstadsbetyg för jag tänker läsa. Då hade jag fått tag i fästmö i Oskarshamn så då ville jag inte fara till Amerika heller. Jag kunde inte heller för jag var klä'slös.

Ja dä gick en tid de där å så börja jag på verkstan. Om dom begär sa han utav verkmästarn att ni får arbeta här ombord sa han ... å plocka ner den. Jag går dit jag blir satt jag sa jag de är min taktik dä. Jaha ... å på vårn när vi provkörde å hade gjort maskinerna i ordning å vinscharna då så kalla han opp mej i hytten å sa vill ni gå mä som andra maskinist sa han. Jamen sa jag jag är ju bara tjugetvå år. Ja sa han jag tar ingen hänsyn till dä sa han men jag ser att ni är en duktig karl sa han. Jaa sa jag jag lämnar besked i morron. Då så fråga jag ... som jag var bekant mä hur jag skulle göra. Ja ta platsen du sa hon. Ja redarna skulle ordna så jag skulle få kompetensbevis ifrån kommerskollegium å dä kom också, så jag fick fara som andra maskinist i alla utgående fartyg utom passagerarfartyg fick jag inte gå på, som gick utomlands.

Å jag vart i en båt i tre år jag som maskinist, så jag hade tre olika förste maskinister. Å dä gick bra väldigt dä.

- Var gick ni då någonstans då?

- Vi gick mellan - ja till Finland å Ryssland å Belgien å Holland å England å. Då när jag kommer dit då å ha sluta på den där båten då kom jag på verkstan igen för tillfället. Då vart en vaktnästarplats ledig i realskolan just i samma. Å rektorn som bodde i samma hus där min fästmö tjäna å då fråga han henne om hon trodde jag ville ta platsen som vaktnästare för de var dåligt betalt. Ja jag tog platsen jag.

Å där var jag i sju å't halvt år. Å sen när jag sluta där - ja jag sluta tidigare men jag var på kopparverket som förrådsförvaltare men där lova dom mej husrum jag skulle få men sen skulle jag betala hyran när chefen kom hem å då sa jag opp. Då hade jag vare hem sommarn förut så jag hade talat ve gubben Sundblad, gubben som vi sa, gamla Sundblad. Ja blir'e ett arbete så ska jag komma ihåg er sa han å skriva. Jaa dä vart dä å jag var där i sju å't halvt år på skolan. Ja så fick jag brev från Sundblad så jag fick komma hem då å arbeta här. Å då kom jag hem hit.

- Av vilken anledning ville Ni komma tillbaka igen då?

- Hit te Iggesund? Ja jag tyckte jag ville hem på hemplatsen. Å så var dä dåligt betalt därnere, kolossalt dåligt betalt i skolan. Jag har aldrig vare mä på maken. Men varerna var billig där. Kött kunde man köpa på torget där på lördagarna, rent kött, för en krona kilot å soppkätt sextifem å sjutti öre. Så jag trivdes ju bra därnere. Men jag ville tillbaks hit - å gumman hon tyckte ju ... å så tog vi svärmor min mä för hon hade inte haft så roligt, för gubben hade vare alkoholist vissa tillfällen se. Så då följde hon mä oss, hon var hos oss i fjorton år. Men hon å jag vi växla inte ett ont ord på hela tiden. Näå - de var den snällsta människa tror jag som jag har träffa. Så hon ligger begravnen här oppe i min familjegrav också.

Ja jag klagar inte på Iggesunds bruk. Visst hade dom svårt i forna tider, men dä hade dom ve alla bruk. De var te kika på slantarna dä.

- Hur var det här på bruket när Ni kom hem då? Kan Ni berätta något om det?

- När jag kom hem nu sista gången å blev anställd här? Ja de var fabriken dä förstås, jag kom dit. Å då var'e ju bra mycke bättre än dom ha haft förut här, de var'e ju. Fast - dom får säja va dom vill om Sundblad, men han försökte vara rättvis jämt. Å jag var inte ut-satt för'n just nånting. När jag hade sluta å var sjuttifyra år då träffa ja'n, mötte'n en da. Då så sa han va tänker Bolldén ... nå sa jag jag fick sparken jag ... men han tyckte när jag var sjuttifyra år. Å jag erkände själv att jag var överansträngd många gånger. Jamen ha jag visst dä sa han då ha jag gjort en ändring på dä å jag sa han.

Å Lars Sundblad, han gick i fabriken mycke på nätterna han. Han ville väl gå å praktisera han å förstås. Å dä var en hygglig människa. Nu vet jag inte, nu har jag inte träffa'n på många år. Men när jag har var'e på Folkarö medaljutdelningar å så då har han ju komme å hälsa på mej å vare trevlig.

- Vad hade Ni för arbete på fabrikerna då?

- Jag börja som packare här jag, å sen så blev jag skiftbas. Jag hade vare här ett år, då blev jag skiftbas.

- På vilken avdelning då?

- Ja pappaalar å över hela fabriken.

- Vad innebar det att vara skiftbas då?

- Ja man skulle övervaka arbete att var å en skötte sitt å höll unnan. Å se efter att inte dom lag sej å sov å så där å försumma arbete. Dom säger Sundbladarna, men ni såg väl hur då gick när gamla Sundblad sluta här å när Nilsson - de höll ju på å gå åt pipan alltihop här. Om vi rekvirera en rem vi skiftbasarna eller verkmästarn mä en viss längd, ja då kom halva längden bara. Å då var väl lika illa, för då kunde vi inte ha användning för'an. Då va stort fel då. Han vart inte gammal här heller. Han byggde kontoret då å sånt där. Men - i forna tider - då var konstigt då att då var folk ändå på den tiden som sparde pengar.

- Men hur kunde dom göra det då?

- Ja då förstår jag inte, men jag vet speciellt, jag hade en farbror, far åt skogvaktar Bolldén, han hade pengar. Å han hade nog spara så han hade en hustru som var väldigt snål om sej. Å han hade inte nå över sej betalt fast han var hjälpsynare inte. Jag tror han hade en å sjutti om dan på dagsverke. Sen hade dom ju ackord på syningen. Å herma förslog ju ingenting för att styvmor hade ju två döttrar å en kom ju mä de öna barne efter de andra sen hon vart änka också. Så han fick ju föda en familj å far till stor del. Men - han levde tills han var nittitre år nästan han också. Å farfar min var nittifyra å farmor hon var nittisju. Å jag fyller nu nästa gång 86 i höst. Ja jag är gla jag ä som jag är. Jag tackar Gud var dag.

- När Ni kom hit till Iggesund och fick anställning, var fick ni bo någonstans då?

- Jag bodde i nittiettan, byggningarna längs oppåt banan där nästan längst neråt, stora villan. Där fick jag husrum då på ett rum å kök. Sen fick jag flytta till Hästbacken. Då fick jag ett vindsrum där genom att jag gick sjuk. Jag fick ett vindsrum där lane ett rum å kök. Å sen fick jag flytta ner till byn mitt emot handlar Sjäddins, den gröna gården där. Där bodde jag till jag sluta.

Ja jag klagar inte. De var ju strejk här i nie månar, då hade vi ju besvärligt. Dom jaga oss när vi skulle gå ner å skulle gå hem å. Men vi var ju inte i konflikt mä bolaget då inte. Då var dom som var i konflikt men inte vi inte. Men dom hade ingen hänsyn till då inte. Vi skulle stanna herma vi å sa dom. De var ju en bas i renseri som deltog i strejken å han fick ... sen

- Så ni deltog inte strejken då?

- Nej vi deltog inte i strejken. Jaa - å sen så byggde jag den här gården då. Dom kalla den här jorden för murarkasern. Han stog nere ve ... kasern stog han. Först skulle den här rivas å då köpte ja'n. Fick jag hundra kronor å riva'n själv då. Så jag har haft den här i tretti år jag.

- Jaha - så Ni har byggt huset själv?

- Nä inte byggt då själv inte, en som byggde som var ifrån Iggenarp men - jag har ju - men jag är så klen nu. Hela de här landet har jag haft odlat förr mä grönsaker å allting. Jag örker inte hålla på så mycke nu.

- Nej, jag förstår det.

Pojken han vill jag ska sälja å flytta till nå annat ställe. Han har haft en gård i stan som han sålde han. Sen köpte han in sej i en fastighet.

Nej som sagt var, dom hade ju lite knackigt folk. På den tiden hade dom potatisland nästan alla på bruket här. Å så många av dom hade kor å på bruket. Å vi hade ju mycke får. Å dom gick på bruket hela somrarna. Tog hem dom då före misommar å klippte dom ett tag å så sen fick dom gå ut igen, tog vi hem dom på hösten. Man skicka iväg en sex, sju på vår'n så hade man nästan dubbelt. Dom hade fått lamm. Så dom hade nog inte sämre här än dom hade på andra ställen, de hade dom nog inte. Å så var dä ju dä att hur dålig dom än va så fick dom arbeta. Dom fick betalt efter sin arbetsförmåga, så de var inga arbetslösa på den tiden inte. Jag vet gubbar som gick mä två käppar men dom gick i sitt arbete på malmbacken å slog malm å så där.

Visst var dä svårt, dä var dä ju visserligen, men tiderna var såna att de var hårt. Men dom - dä gick ingen nöd på dom inte.

- Hurdan var stämningen bland folk då? Var det bitterhet över att det var så arbetsamt eller ...?

- Nää de var'e inte. Vi hade smältare nere förstås, dom hade ju störst arbete å så valsare i valsverke å så stålblåsning, de var ju mycke arbete de å te tappa dom där stora göterna på konverten där. Å så fick dom ta ut brönsäd på bolages magasin. Dä vart ju billigare än te gå i affärn å handla. Å så hade dom kvarn däröppe som dom fick mala i. En kvarn hade vi i Dellkvarn på den tiden som ä riven nu. Men dom hade nog tur att dom fick hit gubben Sundblad för dä vart en ordentlig fabrik. Han var ju bara ung han när han kom hit första gången.

- Jag tycker det skulle vara roligt att höra litet om arbetet nere på fabriken. Vad fanns det för olika arbeten där nere?

- Ja de var först å främst i renserit naturligtvis, dom dom tog reda på ve'n å barka den å gjorde den klar å så högg dom den i flisbingen sen i olika flis. Var de dålig ve så körde dom te sodahuset där dom brände sodan använde dom. Men den bättre den gick ju opp till kokerierna. Sulfiten dom skulle ju ha väldigt fin ve. Näärå som sagt var, när Nilsson kom hit då såg dä mörkt ut ett tag. Sen hade vi en strejk på nie månar här. Jaa d'ä olika tider man har leva i. Men har jag inte komme me den där Hälsingborgarn å förlist mä den så har jag nog vare i Amerika jag. De ha jag vare. Jag skulle dit å ta värvning vi flyget tänkte jag. De var modern på den tiden dä.

- Var det många som gav sig i väg till Amerika?

- Ja dä var väl en del som stack i väg, men jag tror inte de var just nån Iggesundsbo som var mä i kriget inte. Jo dä var en verkmästar Sandblad hade en son som var i Australien som tog värvning - engelsmännen tog'en till Tyskland å han stupa där också.

- Var hade Ni fått idén att Ni skulle åka till Amerika då?

- Jag vet inte, dä flög i mej dä att jag skulle fara dit. Jag var ju kronvrak hemma här jag. Men sen när jag var i Oskarshamn så fick jag

bud ifrån områdesbefälhavaren där, major Köhler, att jag skulle infinna mej hos honom för han ville tala mä mej. Å så sa han ska inte Boll-dén ta värvning? Värkning, sa jag, jag ä kronvrak jag. Å sån där kronvrak sa han, d'ä många som ä sämre som ä inne sa han. Jag hör dåligt på högra örat sa jag. Då gör ingenting men ni ä så styv skytt så jag vill att ni skulle följa mä på manövrer sa han å utbildas på kursen till skytt. Å ni får befordran varje gång dom är på manöver sa han, så ni kan bli till å me löjtnant sa han. Men jag reflektera inte på de där.

Jag har vare bra skytt om jag själv får säja't - jag har ju guldmärken å silvermedaljer å mycke priser.

- Har Ni varit med i någon skytteförening då?

- Ja jag börja på Iggesund jag. Jag tog ett gevär här 1909 då när jag var hemma ett tag som amiral Lindman hade skänkt. Så jag har de där mausergevärena kvar än jag, slite ut två piper i't.

- Jaha. Så det fanns en skytteförening här på bruket?

- Ja då var väldigt liv i skytteföreningen ett tag. Men den banan den har dom ju bebyggt däröppe där dom har ...försäljningen däröppe där stog minns jag skjutbanan. Hon var alldeles efter vägen hon. Ja hon stog bara en tjugufem meter ifrån vägen. Så där har'e brännts opp mycke ammunition.

- Var det många som var med i den här föreningen?

- I skytteföreningen? Ja både unga å gamla va mä. Strömbergarna var mä å Södergrenarna å far då Gottfrid Bolldén ja å så många unga. Jaa de är så där.

Men som sagt var - jag tror folket var mera belåtet på den tiden. Då var ju familjer som hade knackigt, då var då ju. Men då berodde föll mycke på hushållningen å naturligtvis.

- Ja, kanske det.

- Ja då måste vara då, för då fanns folk som hade mycke pengar. Hade dom tusen kronor då ansågs dom vara förmögen på den tiden. Jajamen. Så min farbror låta bygga en gård han då på ön som heter Morin som har den där nu. Så min syster ä född i den gården för far flytta dit sen. Han ville dö döer han hos farbror min. Då hade han tusen kronor för den fäbojorden å timret te gården på den tiden. Å sen byggde han ju den här gården på Iggesund å, mitt emot Schollins affär, som är grönmålad nu. Den byggdes 1904. Far å en från Enånger byggde den dom. Då rådde min farbror om den där, köpte sen han.

- Var folk mycket isolerade som bodde här på Iggesund?

- Isolerad? Ja då var dom nog. Då var inga - ja festligheter å så där å danser. Ja dom - dansbana fick dom inte ha. Nå dom byggde flera stycken å förvaltarn skicka dit folk å riva dom dan efter. För då var slagsmål jämt se. Jaa.

- Vilka var det som slogs då?

- Ja då var bybor å bruksa.

- Kunde dom inte gå ihop?

- Dom gick inte ihop dom ä. Ja va fäll brukspojka som jag var hur go vän mä som helst ... hade en bror som jag var väldigt oams mä jämt. Vi slogs var vi träffas. Jag har ju knölar i huve än jag. Hade blykuler å sånt där å slogs mä, boxhandskar å.

Näädå, flera dansbaner som dom rev här. En gång byggde dom en oppe där skolan är nu, va dom kalla den där backen för, de var ju kortspel där jämt. Då byggde dom dansbana en lördag eftermiddag, tog verke i bräggårn å bara bar dit å byggde. Så dansa dom där på lördag kväll å så dansa dom på söndag. På måndag då skicka förvaltarn dit å rev alltihop.

Å så vi kajen där nere, malmkajen, den var sån där kolplats... dom kalla dom lag stenkolena där. Å när dom tog bort dom då så vart då en bra öppning där som man kunde dansa där på de där golve. Men de var ju så mycke koldamn där så att dom bruka alltid säja då i morrn hänger alla fruntimmersbyxor på tork. Där rökte då så dom var svart om både ben å allting. Men dom krångla till å dansa.

Å så ve lokstalle där på dambron där dansa dom mycke ett tag. Men då var ju så trångt där så. Men de kunde väl inte förvaltarn riva i alla fall.

- Vad hade ni för musik då?

- Då var dragspel då. Jaarå.

- Fanns det någon bruksmusikkår här på bruket då?

- Då fanns en hornmusikkår, en väldigt bra. Men jag vet inte var då tog vägen instrument eller nånting. Joori. Å Frälsningsarmén hade ju lokal på norra här. Den gården ä riven. Där fick dom vara hos en som heta Larsson, dom bodde ju där. Å två frälsningsofficerare bodde i ...kasern vi kalla. Den ena hette - va var'e han heta igen - Överst - han blev metodistpastor sen han. Å så en som heta Sahlén, han har vare sjåare i Göteborg sa dom. Å han har vare kapten där. Trevliga människor, men dom hade dåligt ställt dom. Jag mins dom kom hem till oss en tisdag å då hade vi sån där tisdassoppa å då så sa min mor åt dom att jaa sa hon jag skulle bju på midda sa hon, men vi har inge annat än den å den sorts soppan. Ja då vure smaskens då sa dom. Å dom kom varenda tisdagskväll å skulle ha tisdassoppa.

- Vad hade mamma i tisdagssoipan för någonting då?

- Jaa då va kokt på kött å så där, för vi slakta ju mycke får, vi slakta ju får på hästarna å vi hade två grisar om året å. Vi hade både piga å dräng ibland, sommar å vinter. Jajamen. Så mat hade vi. Å så fiska vi far å jag mycke. Vi hade not å vi hade nät å.

- Var någonstans fiskade ni då?

- Ute i skärgårn här. De var rent vatten här då. Å i Byfjärd där kunde man ju få lassvis mä fisk om en drog not i vissa ställen.

- Var det många som fiskade på den här tiden?
- Då var många som fiska. Nää som sagt var - då gick ju bra för vi hade mat, då var huvesaken. Å mor var duktig å väva. Hon vävde kostymtyger å hon vävde slåttyger dom kalla't för slåttkläder å så där.
- Vad var det för någonting?
- De var såna här bomullskläder, enkelrännningar, inslag, tunna te ha i slåttern då på sommarn när de var varmt. Å lakan vävde hon minns jag å.
- Hon tog reda på ullen efter fåren också?
- Ja då gjorde hon, sålde aldrig nån ull inte. Då sticka hon strumper utav. Ja hon va duktig mor.
- Ja kvinnorna fick lov att vara duktiga på den där tiden.
- Ja då måste dom vara. Då var ju familjer på bruket som verkligen svalt. Men då har dom inte behöva gjort, men dom ville inte säja hur då var heller en del. Jag har boupppteckning efter en familj där som far var förmyndare för dom. Jag har i nån låda i salen. Men - jag tror hon hade två linnen efter sej å två, tre kjolar å så en tröja å nån kappa å ett par skor. Då var allt som fanns i kläväg. Å hon dog ju här oppe i nian också hon.
- Var det mycket spritmissbruk?
- Sprit ja. Ja då var mycke för mycke dä. Va var då för en jul vi köpte tre stycken i lag va var då vi köpte - förti liter. Då fick man för billigt så man tog så mycke. Så vi fyllde hela byn då. Nää jag - å när man kom ut då måste man passa sej för mycke sprit - krogarna, sjömanskrogarna, de var då en väldig fylla på en del ställen. Men vi var nåra Iggesundspojkar ute på sjön ändå. Konsul Sjöberg hade ju en som hette Gustav som inte kunde läsa eller skriva. Han hade noll i alla betygena när han sluta skolan. Å konsul Sjögård då var en fin karl dä. Karl den XV var ju far åt'en.
- Jaså?
- Jaa han hade sexhundra kronor om året han ifrån staten. Trehundra vi jul å trehundra vi misommar. Dom där kom utan nå vidare dom. Å dottern begravdes ju för en tid sen, Amy Sjöborg, å hon har vare snurrig. Hon var på sån där anstalt i hela sitt liv.
- Var det många unga pojkar som gav sig härifrån bruket som Ni när Ni var ung, som sökte arbete på andra ställen?
- Då var dä. Dom for ner till andra verk å så där, å då vart dom ju stannande en stor del. Å en del kom ju tillbaks igen.
- Så det var mycket ombytlighet med folk här på bruket?
- Ja då var bra mycke ombyte, då var dä. Men dom gamla dom stanna ju alltid kvar. De ä väl olika hur dom uppfattar samhället. Jaa.

Jag kommer inte ihåg nå särskilt jag ... kvarnar 1897 var en stenhuggare där som sprängde familjen i luften. Hustrun å dottern å en liten pojke strök på natten. Tre pojkar klara ju livhanken. Så dom skicka två utav dom till Norge, å en kom till Sundsvall å arbeta dä ve verkstan. Men gubben kom väl ut han då innan han dog tror jag. Nä dä var skillnad då å nu. Oj oj oj.

Bolaget hade ju en affär själv för arbetarna där oppe på bruket. D'ä bortrivet nu alltihop de där, brukshandeln å de där. Men - dom hade bra varer. Dä var ena som hette Amén som var föreståndare där å han köpte inte nå dåliga varer. Dä va prima varer allt va dom hade.

- Så ni kunde få tag på allt ni behövde här på bruket då?

- Jaa vi avlöningsdagarna kom dä slaktare å skomaker, skohandlare, kläshandlare å allt dit. De var som torg då, där oppe vi Bleckhornet då som var vid ån där, dom vita villerna, stenbyggningen dom kallar, där var torget. Dä var mycket. De va som marknad då på avlöningsdagarna.

- Så man behövde inte åka in till Hudiksvall för att handla?

- Dä behövde dom inte, dä fanns här dä dom behövde. Va ju skjuts te stan å, vi skjutsa till stan till exempel på dagen. Då hade vi bra trilla. Då for vi hemifrån på förmiddan, å så kunde vi få gå i stan hela dan å vänta till dom skulle hem men då tog vi tre å femti. Då var dom tre som åkte fram å tebaks. Den fjärde körde ju förstås, dä var jag dä, eller far. Men skjutsa vi bara in å fick fara hem mä desamma, då tog vi två å femti.

- Var tog ni in och åt någonstans i stan på en sådan där resa?

- Ja vi åt ingenstans i stan ä. Dä var å gå in å dricka kaffe dä bara. Inte hade man rå å äta i stan inte. Drack man kaffe dä kosta femti öre, de tyckte man var mycke. Dä var så dä. Mycke gick dom till stan folk. Framåt å åter, jaa. Dä yngre åtminstone. Å sparker på vintern. Å så börja cyklarna på komma då. Men jag var ju bra gammal när jag köpte första cykeln.

Men jag klagar inte, jag kan inte klaga på nånting. För är man människa själv å förstår nånting så ser man hur dä har vare å hur dä är. Man får rätta mun efter matsäcken som dom sa förr i världen. Men - nog hade dom knackigt en del, dä erkänner jag. Dä gamla särskilt.

- Ja hur klerade sig dom gamla - det förstår man inte riktigt.

- Jaa jag begriper inte jag heller. Men min far odla mycke potatis å sålde å så bruka vi ge de gamla potatiskorgar, gå dit å så där. Men dom hade nog dåligt en del. Som inte hade nå barn som hjälpte sej heller.

- Var det mycket sjukdomar?

- Ja lungrot. Dä var många familjer som - vi har en familj som ligger begravd på kyrkogården, Klängs. Dom hade många barn som dog i lungrot i sjutton å nitton års ålder. Han var masmästare den där Klang från början här på Iggesund, men sen var han väl - dom hade ju ett litet elektricitetsverk där sågarverkstan är nu som han

skötte där blåmaskiner å sånt där var. Han hade en dotter som heta Nyma som var gift mä en verkmästare Nyman å hon levde till hon blev gammal hon. Å såhade han en pojke som hette Karl. Den kommer jag väl ihåg. Han är också död nu. Han vart gammal när han dog. Å så var'e en flicka men dä kan jag inte erinra mej va hon hette. Hon levde till hon blev gammal.

- Men det fanns väl någon läkare, fanns det inte det?

- Ja i Hudiksvall. Så han hämtas i Hudiksvall han då om dom skulle ha en läkare hit. Men vi hade en bra läkare här, första provinsialläkarn. De var inten som dog i lunginflammation då inte. Va var'e han heta igen - ja, första provinsialläkarn i Njutånger.

Å loket dä gick ju fram å tebaks mä kol å malm å sågade trävarer oppe från sågen å ner till där fabrikerna är nu, där brägårn var. Men stabbläggare å sånt där dom var ju högst betalda på den tiden.

- Var dom det?

- Jaa - smältare å stabbläggare å sånt där.

- Det var ju kvalificerade yrken också.

- Dä va kvalificerade yrken dä. Ja stabbläggarn var - behövde vaa kraftig där bara. Å så på höstarna vart'e ju stopp när isen kom. Då fick dom som va på brägårn fara opp i skogarna å vara där å hugga på vintern. Å likadant oppe vi sågen. För dom inte skulle va arbetslös på vintern, dom fick ju fara opp å ligga i timmerskog.

- Jag har hört talas om att det kom mycket folk vandrande från Värmland och så där till sågen.

- Från Värmland ja. Värmlänningar dä kom dä mycke. Men dä konnstiga var att dom fick inte stanna kvar på vintrarna inte. Dom fick fara hem till Värmland. Var förvaltar Segerkvist som införde dä. Ni ska inte dra på kommunen för mycke folk för de ä för många som vill ha bi-drag dä sa han.

Men vi hade en förvaltare som hete Preitz här. Dä var en hård herre dä sa far, men rättvis. Han var alltid ute före sex på mornarna å såg efter - inte där de var mycke arbetare, men där de var ett fåtal som hade nå jobb. Han var där på mornarna å såg efter dom var ute. Jajamensan. Men han sa far att han var renhårig förvaltare.

Men Segerkvist var här i många år han.

- Hurdant var förhållandet mellan arbetarna och arbetsledningen?

- Jaa dä var väl gott i alla flesta fall åtminstone. Man kan inte klaga på Iggesunds bruk. Dä var ungefär som andra bruk, kanske bättre i många fall. Långfinn hade då gräsligt dåligt, dä hade dom. Å d'ä ju nerlagt dä mesung å alltihopa. Dom körde väl den till 1903 å så där. De var ett annat bolag som hyrde mesugnen när dom. Å sen - D'ä så förfallet på Långviken så d'ä bedrövtligt åt'et. Igenväxt där så man hittar inte. Far han var född på Långviken han. Dom hade tre hamrare där, över- å mellarhammarn å nederhammarn.

- Så hans pappa arbetade där på järnbruket då?

- Ja han var mjölnare å byggmästare där han, min farfar. Så han hade hand om reparationer å sånt där, å så kvarnen. Men där jag var född, Slättmyra heter de där, egentligen hörde dä till Norrala förut, dä var fäbodvall där. Men - ja jag föddes där. Men d'ä borta båda gårdarna, dom brände dom, dom brann ner. Dä var en som köpte dom å tände eld på dom. Men dä var - som sagt var - järnverket här var ju väldigt intressant å se på när dom blåste stål å så där. De var vackert på nätterna på vintern när dom fyllde på i masugnspiperna å de gnistra högt ... å så stålverket när dom satt i gång stålblåsningen. De dundra i hela samhälle här.

- Sedan när cellulosafabrikerna kom - blev det någon skillnad då?

- Jaa naturligtvis, men verket gick ju bra länge sen de också. Dom hade ju träkol kvar. Men då stoppa dom alltihop å sålde träkolen, de vart så högt pris på dom så. Sålde för sju kronor hektolitern tror jag. Dom hade fulla kolhuse mä kol nästan.

Men de var bättre å kola långt opp, de var bättre förtjänst te kola där för de var så hög forlön om man kola på ön här. De var kort väg där så man hann köre tre fyra vänder på dan å då var de mindre betalt på körningen om dom skulle tjäna lika mycke som dom som gick opp. De kunde man inte, för man kunde inte ge sej sta å fata kol å sen ligga still förrn man såg va man gjorde.

- Hur gick det till med milningen nu då, med kolningen?

- Ja dä var te göra en kolbotten dä, å så sen då så var'e te börja på resa in. Å hade de vare lite stybb där på ställe fick man köra lite stybb från nån närmare kolbotten. Å så var'e på en del ställen de knacka på koldörren när'e var nå fel på milan. Vi hade en dräng vi som heta Eklund å då bodde far på ön som jag sa å då gick han hem en natt från bruke, han hade gjort nå arbete där. Å då såg han att dä var en mila som var håle för, å låger slog oppanför skogen där. Då fråga han drängen sen, för han visste de var hans far som låg där å kola, om hah kom ihåg de där. Jaadå sa han, gubben han var ju så rädd sa han, för på de ställe, vi Rotmyra heter dä, till vänster när man går ifrån ön å ut emot myrarna. Så fort de var nå fel på en mila så knacka de på dörren. Å gubben våga inte gå ut sa han. Jag lär kör ut'en sa han för annars ha mila brunne opp där flera gånger. Far trodde inte på de där han inte. Men så kom han å kola på samma ställe han å första åre han hade stället. Men då var'e en morron när klockan - titta på klockan, då var klockan mellan fyra å fem. Ja dä är för tidigt å stiga opp än, jag ligger en stund till tänkte han. Jag sätter på kaffepannan. Knacka de på koldörren. Jaa tänkte han, nu ä drängen här, nu är'e nå fel hemma. När han öppna kojdörren då å titta ut - de var nysnö också - inte ett spår eller nånting. Ja då gick han in å la sej igen. Han trodde han inbilla sej. Dä knacka igen, hårdare. Jaa, sa han jag går inte ut nu inte. Då slog'e till - dä var inte nå gångjärn på de där dörren, utan man reste för dombara. Då slog de till så dörren låg på tvären då lära han ut. Dä var ett litet glugghål i stybben under ett block, de var alltihop. Å sen sa far sov jag så tryggt där. För så fort de vart de minsta fel på en mila så knacka dä.

Sen var'e en som hette Nils Jansson, en värmlänning som hade ställe i byn här. Då vart han sjuk å han låg på Sloskär heter dä, mitt

emot Stjärnäs. Å då ba dom far skulle gå dit å kola färdigt när han var sjuk. Ja han gick dit. Knacka där å. Å de å de enda ställen far hörde att dä knacka, å han kola på så många ställen.

- Vad kunde det bero på det där då?

- Jaa dä var att dom inbillar sej. Far var orädd, han var inte rädd för nånting. Så jag inbillar mej inte sa han, men att de knacka de gjorde dä. Men när han var till Kärrsjön då var'e en som heta Jan Persa i byn som kola en bit ifrån, ungefär som framme på byn här. Dä vart ... när dom hade hugge rent där, så dom såg milerna från varann. Å han kom å klaga sej jämt om dagarna för sin mila, han sa han fick inte sova om nätterna, måste ut. Jaa sa far jag gjorde den här i ordning jag i går aften, å sen har jag inte vare ut förrn i morse. Jaa, sa Jan Persson, jag såg nånting i natt å jag sa han, att du var på mila å hade bloss å lyste. Jag har inte vare ute sa far. Ja d'ä inte första gången jag har sett'en sa han. Dä gick väl å lyste runt om själva bryna dom kalla oppe där ... å lyste. Å far så jag har inte vare opp nå. Jaa, d'ä mycke här i världen som man inte be-griper.

- Så han hade hjälp på något vis kanske?

- Jaa, dä såg så ut. Dä var många som la ner sej i milerna å brände opp sej å. Ja brände sej. Inte så många var dä väl egentligen men dä var stor del som ramla ner i milerna. Dom kände sej inte för när dom gick opp på kullet sen dä va kolat å hade falle undan så dä va bara ris å stybb som hängde. Dä va som en ugn där nere dä förstås.

- Hur klarade ni er uppe i sådana där kojor när ni bodde så långt hemifrån?

- Jaa vi ta mat mä naturligtvis. Vi hade salt fårkött å vi hade fläsk å potatis å - så dä va ingen fara mä dä inte. Å strömming å sill å grödde å mjölk. Hade stor mjölkkruka som vi hade då. Å färskvarer å sånt, vi hade dä ligga utanför å frysa dä sen klara dä sej i snön.

- Hur byggde man en sådan här kolarkoja då?

- Jaa dom grävde liksom en grop i backen först å så la dom stockar så här å så klöv dom stockar å reste te väggar. Så hade dom take här då, såg ut si så där. Å så där inne hade vi en lave, kallas de för, som vi låg på å så framför den laven hade vi en ugn då, utav gråsten, murad mä ett hål opp å så var'e sten dä emot taket för att dä inte skulle ta eld där. Å så var'e - dä var ju gott om ved naturligtvis. Då tog vi å gjorde så vi hade bra mä glöd på kvällarna å så tog vi björk - rå björk å elda mä - dä brann dä hela natten. Så dä var varmt där inne. Men dä var många som hade kojor som rökte in väldigt. Å dä berodde på att dom inte - dä skulle luta inåt själva botten på eldstaden, då drog dä ut. Men luta dä fel väg då rök dä in. Jaa.

Nä dä var otäckt mä den där kolkörningen, opp klockan tre om nätterna. Å så iblann när man kom opp te Vik, ve Viksjön där, dä var'e full snöstorm. Inte kunde man ge sej å vända heller. Dä var te smälla på å opp igenom'e bara.

- Det var väl väldigt många som sörjde för kolning åt bolaget, förstår jag?

- Ja då var många då. Vi hade många kolare, ute i Näxe hade vi å i Björslätten hade vi - inte Björslätten då var ingen kolare på den tiden - Redsjö där var då flera stycken å - ja lite här å där hade dom såna där kolare.
 - När Ni arbetade i fabriken så berättade Ni att ni gick i skiftgång.
 - Vi gick skift på fabriken.
 - Vilka tider var det då?
 - Ja då var ett skift då som hade förmiddagarna börja klockan sex å var där till två. Å då som hade eftermiddan dom börja två å sluta klockan nio. Å de som hade natten börja nio å höll på till sex på morron. Så då gick natt å dag då.
 - Och så bytte man skiftlag då och då, förtår jag?
 - Jaa - inte alla på skiftet inte. Nää - var å en hade sina skift, så de var samma personal på skiftena, hela veckerna, fjorton dar å flera måna'r en del som inte var sjuk å allting. Var'e nån som vart sjuk så fick dom skicka in en ann i stället.
 - Men man bytte väl så man hade nattskift en vecka och ...
 - Jaa, eftermiddan en å förmiddan en. Jaa - så måste då vara.
 - Hade ni matsäck med er dit ner då?
 - Jaa för då mesta hade vi då. Då gick å värma maten där också. Vi hade ju ... som kunde göra då. Men - då var en del som gjorde dubbla skift många gånger å. Då hade dom femti procent på sin betalning, femti procents förhöjning. Men då var mycke som inte var bra där-nere.
 - På vilket sätt då?
 - Ja då var en del som misskötte sej, som hade sprit å fruntimer som huvudnäring. Nu vill jag inte säga nå namn inte.
 - Nej, det behöver vi inte alls göra.
 - Nää. Men man fick ju höra historier ibland så de var hårresande.
 - Hurdan arbetsplats var det där nere vid fabrikena?
 - Ja den var som - i driften måste dom arbeta undan. Dom måste hålla undan. Då skulle vara massa utav flis genom fabriken å då skulle buntas ihop i balar.
- Vi hade ju stora eldsvåder där å. Då var en natt jag var ute då - en stor eldsvåda, båda massamagasinena tog eld. Å dagen efter då tog då eld i pappsalsvinn. Jaa.
- Vilket räknades som det tyngsta arbetet där nere?
 - Ja då var väl sodahuse då. Då var då nog, för då var då mest ohygieniskt i många fall. När ugnarna börja på krångla å dom fick spetta

å krångla där. Jaa renseri't dom hade nog då dom gjorde där å för då slogs unnan mycke där också.

Jag var mä på en strejk där jag å. Men dä var bara nåra vecker dä. Sen hade vi en strejk på nie månader, men då vær jag förman. Jaa då feck jag gå - rök en som hette Simon Karlsson, en skiftbas till å jag ihop mä ingenjörn där för han fordra vi skulle göra dubbla arbeten när vi var utan. Fick vara ute två man varje natt. Då komma dom å ville vi skulle ta arbeten som vi inte hade mä å göra. Då sa vi ifrån. Blev vi hemskickade. Men då skicka han bud att vi skulle komma ner igen då. Men då var dä så nått att vi skulle resa både han å jag till Kanada. Han hade skicka förskott på biljetterna han å så skulle jag sta å göra't också, men då fick vi order vi skulle gå ut å börja arbeta igen.

- Hur ställde sig de andra arbetskamraterna, när Ni inte gick ut i strejken då?

- Jaa dom sa just ingenting, va skulle dom göra. Skulle ha sympati-strejk mä oss ja då hade dom inte haft nå vakter i fabriken inte. ... den andra skiftbasen var en rejäl karl dä, Simon Karlsson. Jaarå, mycke bra karl. Men han var så förfärligt förskräckt för allting så.

- Var det mycket tvistigheter med arbetsledningen där?

- Nää jag kan inte säja dä. Vi hade ju inga tvistigheter direkt mä arbetarna för dä var ingenjörerna som tog hand om sånt förstås. Men dom fråga ju oss många saker å ting också, innan dom svara nå om arbetarna. Dä var ju en del som bara av slöhet för dom inte ville göra nånting å. Nää dä var mycke dännere - all kalksten som kom skulle slås sönder å köras opp i kyrktorn å överallt.

- Var det ett intressant arbete, tyckte Ni?

- Ja dä var dä. I själva fabriken, kokningen å de där å tvättningen å de där va intressant. Å så spritfabriken se den måste man vakta, för där var dom å försökte stjåla sprit ibland. Å jag använde inte sprit då. Men dä var ju personal som fick tag i nå slurkar då å då.

Men Iggesunds bruk har gått framåt, dä har gått tack vare gubben Sundblad dä. Dä har'e - å styrelsen naturligtvis. Men dom fick nog rätta sej efter Gunnar Sundblad. Han var ju bara unga pojken när han kom hit han som ingenjör i byggnationerna. Så kom han ju till Sandarne sen. Då kom ju Nilsson dit, men då gick de nog back bra mycke. Men så kom Sundblad tillbaks igen. Dom sa han var så elak - inte tycker jag dä inte. Naturligtvis - dom tyckte jag var elak en del å när man körde i rejs när dom inte gjorde va dom skulle ...

Å tänk va skuter som var här den där tiden å lasta i... stora varvsskepp å skonarskepp å. Dä kunde ligga sju, åtta utanför hyveldörren där vi ta de där å lasta samtidigt. Å varvsskuter kunde dä ligga en tie å femton å vänta på lossningen ve malmkajen där fabriken är nu. För malm dä gick åt. Å loke dä gick ju natt å dag dä, mä virke å malm å. Men Iggesund hade beröm för sitt järn. Dom kunde sälja så mycke dom tillverka å mer om dom ha haft. D'ä så många bruk som ä nerlagda nu då, mindre. Åt Gävletrakten är'e ju bruk vi bruk som är nedlagda. Jaa.

Ja jag vet inte om jag har nå mer å prata om.

- Jag tänkte fråga lite om t.ex. midsommar + hur firade ni det?

- Jag tror att dä var Stjärnnäs som dom hade nå fester. Å så jul-tomtarna hade på gamla kommunalrummet, där pastorsexpedition är nu, dä var första klassens småskoler på den tiden. Å där hade dom ju alltid en fest före jul. Å dä pengarna köpte dom kläder åt fattiga barn för. Så dä var ju väldigt bra dä. Ja - så Stjärnnäs då förstås, misommar bruka dä va nå festligheter där. Å dä bruka väl bolage stå för dä mesta för. Å såna som ville idka välgörenhet. Å där fick dom in ganska bra mä pengar iblann. Å fotbollsplan de har dom byggt tror jag sex sju gånger. Första hade vi där Auditorium står. Då var jag mä där när jag var lillpojke å sparka fotboll. Å sen flytta dom till tubverket - mellan tubverket å ån hade dom fotbollsplan ett tag, men dä var inte jag hemma, dä hade jag gett mej i väg. Å sen hade dom en ute vi Hundänge å den kosta dom på kolossalt mä pengar. Då skulle bli så bra dä för folk gick mycke där. Men dä gick inte där heller. Sen vart dä en - ja neråt fabriken, mitt emot trädgårdskasern låg. Å den användes i många år. Den slopas ju genom att de las balar där. Nu har dom fått en ve sandbanken där oppe. Så dä har vare ganska kostsamt för bolage de där.

- Fanns det någon idrottsförening när Ni var pojke?

- Näej, ingen idrottsförening inte, nää. Å skidtävlingar hade vi på vintern förstås, vi samla oss då å hade skidtävlingar. Å Sandbanken den låg man ju i när man var lillpojke båda natt ådag nästan å bada. Jaa - å så lura på fruntimmer. Ja vi var ju bara småpojkar men dit skulle man å bada. Å här i Bysjön där var'e fint vatten. Tänk när vi bada. Jag minns en dag jag bada fjorton gånger. Jag klädde inte på mej kläderna nån gång på dan utan satt på strand å vänta men's dom andra pojkar bada. Men jag var så dålig på kvälln så jag höll på inte ta mej hem, jag var så hungrig.

- Man var simkunnig ofta?

- Jaa.

- Så sprang ni väl mycket uppe vid järnverket och lekte förstår jag?

- Näej - dom fick inte va i järnverket inte. Nää dä va förbudet, dom fick inte gå inne i järnverket annat än om dom skulle gå dit mä mat å så där. Fick inte vara där å leka inte. Nä dä var för riskabelt för valsverkena gick ju där, järnstängerna kom å valsa trä å så där. Vi kunde ju ha slites in där. Den där ingenjör Lundvik han strök ju mä han, överingenjör på järnverket. Då var nå fel i dammen så dom skulle leda vattnet igenom blåsmaskinerna. Då hade dom bunde ihop balanshjulena i kättingar å så låg dom på vattne å ingenjör stod där inne. Då var'e en kätting som brast å slog in hela tinningen här på'n. Syster min tjäna där hon på den tiden hos Lundvik. Å han hade två pojkar å en heta Ernst å en heta Erik. Jag vet inte va dom tog vägen. Då vart visst ingenting mä de där pojkar.

Men en äldre hörde jag säjas att amiral Lindman hade köpt ett ställe å hjälpt na men dä gick inte för dom. Å den mindre han led utav fallsjuka, hade slängar av den. Så lull-Jonke bota visst den han.

- Ja den här Lund-Jokke har man ju hört historier om.

- Jaa mycke, mycke mycke. En del påstår att dä var ingenting att rätta sej efter, men en del säjer att han var bra. Dä var en Forsabo som kom hem mä en amerikansk pojke till'en, som hade fallandesjuka. Föräldrarna åt den där pojken var förmögna, så dom kostar på resa för pojken ända till Lund-Jokke, å han tala väl om för dom hur dä var. Så han var hemma, jag tror dä var en sex, sju måna'r å sen vart pojken bra utav Lund-Jonke. Å då sa Lund-Jonke att skulle han återkomma sjukdomen sa han där nere i England, så vänd om mesamma å kom hit igen. Men han kom aldrig tillbaks, de stoppa väl dä.

Å Lundviks yngsta pojke han påstog dom också att dä var Lund-Jonke som bota.

- Var det vanligt det, att man sökte upp någon sådan där klok gubbe?

- Jamen, dä var kloka gubbar överallt. Far tala om att hanses far, min farfar, när far var ung å var hemma, fick gubben nån sorts sjukdom så han bara låg å skrek i värk. Å då så sa farmor åt far, ska du fara till Öresund - jag minns inte va han heta i Öresund - dä var en såndär som Lund-Jonke hade lärt sej hos dä å höra om. Jaa far han tog å gick till Iggesund han, men han skulle ha brännvin mä sej. Så han hade inge brännvin han inte, så han var till en bekant på Iggesund å fick låna en flaska brännvin. Då sa han, jag ska följ mä jag å sa han ... Då gick dom opp till'en där gubben å så kom dom in å hälsa. Jaa sa far, jag ville tala om min far sa han, för att han har värk natt å dag å bara ligger å jämrar sej å skriker. Du har väl nån flaska mä dej sa han. Jaa sa far å tog opp'en där flaska. Hahaha se efter va klocka är du, sa han, nu är han bra, nu har värken gett sej sa han. Men skulle han komma tillbaks sa han så ska du vara här inom tjuufeyra timmar, annars kan jag inte göra nånting. Å där vart dom hela dan sa far. Far använde inte sprit men Lodholm. Han å gubben satt å pokulera hela dan. Å så hade far sagt åt Nordholm när dom gick opp de där ska väl gubben ha å dricka ur, flaskan. Jaså sa han du trodde jag skulle ha den där flaskan å dricka, jag har en ankare på lo'n jag sa han så ni kan få suppa så mycke ni vill sa han. Å när far kom hem så var gubben bra. Ja - dä klockslage hade värken stanna på'n. Men han sa att ni ska vara tillbaks inom tjuufeyra timmar om han återfår'n annars kan jag ingenting göra sa han. Å se'n nåt år efter var far till Iggesund - dom gick på den tiden naturligtvis. Då träffa han en gubbe i Njutånger som gick så illa, han hade tygtosser på fötterna å två käppar, nått å jämt han kunde kräla fram på vägen. Då sa far va har ni gjort er karl som är så ofärdig. Jaa sa han jag fföök styvvärk i hela kroppen sa han å då var vi opp till'en där i Öresund sa han, å han sa att kommer ni tillbaks ska ni vara tillbaks om tjuufeyra timmer annars kan jag inte göra nånting. Men jag spärde jag å trodde dä skulle gå över sa han, så när jag kom opp där så sa han, de är för sent, ni får ha de där så länge ni lever. Jaa.

- Det var ju en märkelig historia.

- Jaa. Jo den där uppe på - men jag tala mä en gubbe oppe på Forsa jag som bor på de därhermanet för många år sen åhan sa Forsaborna hade inte nå förtroende för'n dom inte.

Å så var dä en som heta Sjödin, bodde i tolvän där. Han var - jag vet inte va han gjorde den där Sjödin ... va dä var. Å han skulle

höra om sin far, han bodde på Långvinn fadern. Så han tog en flaska brännvin han också å skulle opp till'en där gubben ... men så tänkte han på vägen - då var grusgrop där, han satt sej han å vila - nå jag tar mej en liten sup jag sa han så han tog opp flaskan å tog sej en liten sup. Då gjorde gott. Fortsatte han då. Kom opp till'en där gubben så säger gubben - har du nån flaska mä dej. Jaa sa Sjödin dä har jag. Gjorde han så här. Du var bra törstig när du satt där ve grusgropskanten å smaka på't sa han. Men jag trodde jag skulle svimma sa Sjödin. Men sa han, nu blir gubben bättre sa han, men du ska vara här inom tjufyra timmar om dä återkommer sa han. Men han behöva inte fara dit nå mer. Så dä var konstigt mä en del gubbar.

- Fanns det andra sådana där kloka gubbar eller gumor?

- Ja dä fanns en i Idenår å, men jag minns inte va han heta. Dä var en från Långvinn, en änka som hade två-tre eller om dä var fyra flicker. Å tre utav de där knalla iväg till Idenår å skulle höra om gumman. Å då var'e en gubbe, han bodde väl ensam där då å hade lite ostökligt i rummena naturligtvis. Hade dom komme in i ett rum å satt sej där. Då titta han ut, han var inne i kammarn å så sa han, ni ska inte sitta å tänka illa om mitt hem ni sa han. Dä vore bättre ni vore hemma å såg efter er gamla mor sa han än te ge er ut alla tre sa han. Dä ha räckt mä en av er sa han. Men han lova dom att hon skulle bli bättre, men hur'e gick dä vet jag inte. Men jänterna, dom vart ju så dom börja på svimma dom. Dä går riktiga historier om såna där gubbar.

- Sedan fanns det väl sådana som kunde stä blod och sådant också?

- Jaa dä kunde far sa han, men jag gör'et inte sa han, för d'ä inte passande å stä blo sa han. Dä var så otäcka böner. Jaa - jag kan sa far. Men dä fanns i byn en som städde blo. Jo dä va många som kunde stä blo.

Dä var en klähandlare som forhär på Iggesund, som hette Johannes Svensson, han var bosett i Delsbo. Han var värmlänning 'en där, börja i Hudiksvall tror jag'e var på bolaget, men börja på fara mä Lasse å sälja. Å han tala om - för far fick inte korna å gå hem ett tag. På höstarna när svampen börja då gick dom å åt svamp hela nätter om dom fick va i fre. Å då säger far åt Svensson, jag lär väl sta å titta efter korna jag sa han, för att dom har inte komme hem i kväll. Jaha sa Svensson, vill du ha hem dom nån viss tid då? Javisst vill jag ha hem dom sa far. Ja då ska jag ordna så dom blir där sa Svensson, om du vill dä. Ja vadå sa far. Ja jag kan så mycke sa han, så dom kommer så rumper å horn står i vädre på dom sa han när dom är försenad. Nej sa far jag bryr mej inte om. Ja tro inte jag pratar i lösa vädret sa Svensson, för en lantbukare där jag ha hålle till oppe i socknarna han hade besvär med korna han å, å han ba mej jag skulle ordna så dom kom hem kvällen. Å varenda kväll kom dom hem ett visst klockslag, å var dom försenad så kom dom så dä bara sjöng efter't, sprang hem. Näå sa far dä får vara. Å hon som bor här oppe, hon var hos den där Svensson å arbeta som flicka ett tag hon. Å han hade en bok han sa hon som var hemsk å läsa i. Men den boken den fick han tag i i en bonngård uppe i Delsbo. Han köpte opp antikviteter. Å då var han där i den där går'n å fråga har ni nå antikviteter. Ja gå opp på vinn å se om de är nånting du vill ha aa han så får du väl köpa't. Då såg han den där boken på en takås bakstucken där. Å dä

var en sån där trollbok dä. Å han sa Svensson att d'ä hemskt å läsa. Att dä hjälper för allting. Dä ska va nå särskilt ifrån Bibeln som inte ha komme mä ... heter de där kapitlena. Ja d'ä mycke historier.

- Var folk mycket vidskepliga förr då?

- Dom va mycke vidskepliga förr i världen, dä va dom. - Jaa - har vi inte gått igenom alla ämnen än inte?

- Hur var det med kyrkligheten? Gick man mycket i kyrkan?

- Jaa bönhuset här dä var väldigt många medlemmar. Min far å mor var mä i Valdenströmrarna dom, missionsförbundarna. Å dom dog alla gamla som var mä där. Vi hade väl nära stycken som levde, nå yngre, men dom sluta dom också. Men baptisterna, dom är ju kvar, för dom har ganska stor församling här.

- Har ni själv varit ansluten till någon?

- Nää, inte jag inte. Dä har jag icke varit. Men jag tror - jag tror på Gud, å jag tror att Jesus har leva också. Dä tror jag säkert. Men jag tycker världen är så väldigt ond, så att - på alla vis.

- Ja visst är det det. Det ser konstigt ut många gånger.

- Ja dä gör dä. Å Israel å de där - Egypten - fick Israel göra opp mä Egypten å ingen som la sej i så fick Egypten stryk, hela arabvärlden finge stryk av Israel. Ja son min i Hudiksvall har en flicka som har vare nere i Israel, d'ä väl en två år sen. Hon arbete där nere ... men då kom hon på en restaurang, så hon är där å serverar. Men hon skriver dä att de finns ingen i Israel som har större lön än sjuhundra kronor inte, sex- å sjuhundra kronor är de vanliga. Å ett kilo äpplen där kostar fem kronor i svenska pengar. Så kan dom exportera för ett par kronor för kilot. Bara för te få in pengar.

- Hur var det med förtjänsterna förr i tiden? Det har vi inte pratat om.

- Ja förtjänsterna här på Iggesund? Ja dä var - d'ä svårt å komma ihåg, men eljest var'e väl ungefär en å tjuvfem om da'n för dagsverke å så där. Skulle far ha nån som - för dom var skyldig å skicka folk till bolages jordbruk vissa tider, slått å skörd å så där - jag tror dom fick en å femti om dan. Men de kunde dom inte få nå folk för om dom skulle leja dit dom. Dom fick ge två kronor om da'n å två å femti å maten. Så dä var ju ren förlust dä. Men far gjorde slut på de där han, så han vägra helt enkelt å skicka nå folk. Å dä gick så till att dom skulle ha nya priskuranter varje år alla arrendatorerna å priser för kolning å allt va dom gjorde. Å dä var ett år som kolpriserna hade gått opp mä en tjuge-tjuvfem öre per stig. Å dä skulle gälla flera år om inte dom blev uppsagd. I alla fall så - när far kom å skulle göra sluträkning på kontore då räkna han på de här gamla priset som inte var slopat nån gång. Nå sa förvaltarn de har gått en å tjuge över nu på stigen. Dä har'e väl inte sa far. Ändras de alltihop nu då? Ja för kolena, tjuge öre stigen. Ja men dä står i kontraktet sa far att får vi inte nytt avtal så gäller dä gamla till dä kommer nytt avtal, å jag skicker ingen människa på slåttern sa han, för den betalningen som är sa han, jag ska ha nytt

avtal först. Då ska ni dra utav å minska enligt då gamla avtalet å ta ett nytt. Å då står tydligt står far att då ska vara nytt avtal för året innan ni får ... ja va skulle dom göra. Ja han skicka aldrig nå mer far. Han hörde aldrig av sej heller mer. Men han sa åt mej förvaltarn när vi var på Stora hotellet på nån hippa, femtiårs-hippa. Ja sa han farsan din då va en envis gubbe då sa han. Ja sa jag då kanske behövdes många gånger å. Jag var väl lite lurig jag å för vi satt - då var en byggmästare å jag som satt där å reflektera vi ett bord. Jaa sa han men envis var han sa han. Ja jag vet hela historien sa jag. Då skratta han.

- Ja dom hade en som heta Preitz här en förvaltare. Då var en förvaltare då - jag har tala om förut - han var ut på mornarna å såg att alla var på plats. Men han var inte så många år han inte.

Segerkvist han var son till en vaktmästare på läroverket i Karlstad han. Jajamen.

- Ja Ni talade just om att Ni hade varit på någon femtioårshippa. Var det vanligt att man hade festligheter förr för att fira födelsedagar och ...?

- Jaa - då va Aspberg som hade den där gången när jag satt mä förvaltarn där å vi satt å prata. Å såna där hipper då - då blev man liksom mera bekant då å intim mä folk.

- Var det vanligt med födelsedagskalas?

- Jaa - inte så värst vanligt inte. När jag fyllde femti år så hade jag på Sanna Gästis. Å där hade jag bra mycke folk. Men Aspberg å såna där - inte kommer jag ihåg nån mer som hade på stora hotellet inte. Jag hade på Sanna Gästis jag å där var väldigt trevligt.

- Och förr i tiden, när Er pappa fyllde femtio - hade man kalas då också?

- Nä nä nä. Nä då var inga kalas på den tiden. Ja kanske de närmaste var å drack kaffe å så där. Näädå, då var mej veterligt inte att då var nå kalas när vanliga människor fyllde inte. Då var väl nåra mammer å papper som kunde vara, då var väl nå blommer så där då å lite presenter. Jag vet aldrig vi hade nåt födelsedagskalas hemma hos oss inte.

- Hur firade ni julen hemma hos er?

- Då var som vanligt då. Julgran hade vi naturligtvis. Syster å jag hade julgran. En hade svarta trådar i grejerna å enhade vita för vi inte skulle stjäla för varann. Hade man såna där sockersaker. Å far var till Hudiksvall ett år han å köpte väldigt vackra såna där julgransprydnader utav socker. Jag har aldrig sett varken förr eller sen. Men man var ju sugen å gick å bet utavhennes då å hon gick å bet utav mitt ibland å så vart'e osämja. Jaarå.

- Fick ni julklappar?

- Då fick vi. Jag minns när jag var lill-liten jag då bruka jag ge - vi hade en piga hemma då - dom bruka få ett paket hårnålar utav

mor å far - dä var i alla fall julklapp tyckte man.

- Och så var det ordnat med god mat, förstår jag, på julen?

- Jaa mycke mat. Dä var i alla familjer här på Iggesund. Dom gick från gård i gård å åt på julhelgerna gubbarna, å söp. Jajamensen. Å viste va fina julgranar dom hade. Dä var en del som var så mällig så dom visa att dom hade pengar, dom satte opp fermerå tier i julgran. Jag hörde dä var två stycken, jag vill inte säja namnena, som - å dom hade ju gott ställt båda två dom där gubbarna. Var dä en som hade bjude in en annan å satt en tia i julgran. Ja då var den andra där å tyckte dä var väldigt - men då hade han en fentikrona. Tog han ner den han hade i toppen å sin å satte dit fentikrona. Dom överbjöd varandra, han ville visa han hade gott ställt.

Näädå, var mycke mat i julhelgerna. Dä gamla fick väl nå extra dom å tror jag till jul. Om inte dom fick utav kommun så fick dom väl åtminstone utav grannarna - nå fläskbit å så där å kanske nån fårköttsbit. Dä var en gammal värmländska som bodde i byn, hon var änka, mycke rädd om sej. Å hon gick å fick tag i fårfett sen dom hade slakta fårena, för dä vart så god soppa sa hon. Å mor hon bruka spæra fårfötterna mycke själv hon å, för att klövsjet dom kalla, utav klövarna, hade hon att smörja spinnrocken mä. Menhon raka dom där hon å gjorde ren dom å hade å koka på dom, den där gamla änkan.

- Var det någon julotta till jul som man kunde besöka?

- Jaa, dä var två julotter, dä var i kyrkan. Dä var en klockan fem tror jag å en klockan sex eller halvsju. Å på bönhuse kommer jag inte ihåg, de var väl bara en julotta där. Men då stog ju bönhuse där station är nu, på den tiden.

- Så ni gick dit på julumorgonen?

- Ja naturligtvis. Jaadå - men jag vet inte - folk var mera nöjd på den tiden. Dom är mera äventyrlig nu. Ja dä är dom. Men dom måste ekänna ändå att dom har ju bättre nu för tiden. D'å nog likadant mä alla dä. Jaa - jag minns när vi var i träsliperi vi hade tre kronor om dan ... ni blir väl rik ni som har tre kronor om dan. Å dä var 1906.

- Vad var det för arbete där - kunde Ni berätta litet om det?

- Jaa dä var renseri där också så dom barka veden å så såna här långa kubbar å så var'e stenar å lägga dom i låder å sättas i trycke så att dä slipas sönder. Å sen så gick de opp i pappsaln å gjorde balarna där. Såg ut liksom som sulfitmassa. Men den var inte torkat inte, dä var bara pressat, vattne var utpressat. Men dä var till gå å passa om man hade två ... stenar var å sköta de där då. Så dä var inte frukost- å middagsraster inte. Fick arbeta i tolv timmar.

- Vad hade man för arbetsdräkt?

- Ja blåkläder, mycke blåkläder, blusar å byxor. Å de som var oppe i pappsaln dom va valsare dom tog opp'en där massan å när de kom en viss tjocklek så hade dom en träkniv å sprätta utav då å rulla å vek ihop de där å la't då. Å så gick dä genom pressen å pressa ur resten av vattnet.

- Så Ni har haft många olika arbeten och prövat på litet utav varje?

- Ja jag har vare mä på alla scrts arbeten, de har jag. Om jag själv får bedöma så var jag omtyckt var jag var, dä vet jag då speciellt. Å så genom att man var oppväxt på ett bruk sisåhär så hade dom större förtroende för en när man var på sjön, för maskiner å sånt där. Jaa - dom visste att dom som hade vare bruk å så där hade mera hum om maskiner än den som har vare på landsbygden i hela sitt liv. Den här redarn som jag for hos, han ville ju kosta maskinistskola på mej han för jag skulle fortsätta i bolaget. Dom hade fyra båtar. Men jag ville inte läsa. Ja jag har nog villa, men jag har vare dålig å räkna - dålig i matematik jämt. Dä var just inge matematik när man gick i skolan inte. Jag gick i skola så stog skollärarn å skrev på tavlan å satt å satt opp då å så stog han å klia sej: ja ni begriper de där i alla fall sa han å så tog han borsten å strök över allt.

- Vad var det för lärare ni hade?

- De var en som heta Örn, överlärare liksom. Så var'e Karlsson. Han hade andra å tredje året han då å Örn hade fjärde å femte. Å så träslöjd. Å så hade vi skolland på den tiden, vi satt grönsaker å fick lära oss dä, morötter å röbeter å palsternacker.

- Ja men det var väl bra?

- Jaa visst. Jag har odla mycke grönsaker här när jag orka då. Jag var aldrig utan grönsaker på somrarna, å jordgubbar hade jag på de där lande som går till uthuse, hundratals planter. Jag sålde mycke jordgubbar första åre när jag var här. Så jag har tage opp potatis i dag koka jag färskpotatis.

- Å vad gott. Från egna land?

- Jag har ett land här å ett litet där. Förr hade jag hela de här lande satt. De växer bra dä. Men nu har ogräse tage överhand där. Å skogen har ju växt så gräsligt sen jag kom hit så.

- Ja jag förstår det.

- Jaadå. Nä dä var sju ramar i sågen här.

- Var det det?

- Jajamen - var sju ramar i sågen. Å så hade alla människor fri ved den där tiden. Så dom fick'en kapad, men dom fick betala visst för vagn för kapningen. Så dä var ju inte så mycke utgifter på dä inte. Dä va sån där baka dom kalla oppe på sågen då. Ribben gick ner till kolningen här. Dom hade ribbkolning här nere där fabriken är nu.

- Vad är det för någonting?

- Ribben de är ... en bräda som är så här tjock så blir dä ju - kanten ä kvar där när man har såga dom. Sen - dom klyver bort kanten.

- Men ribbkolning - hur gjorde man en sådan mila?

- Jaa - dom högg av ribben i vissa längder då å reste stora miler. Dä va värmlänningar som skötte om de där. Kom varje vår dom å tog

hand om de där å kola. Så dä kolas väldigt mycke på den tiden, vart mycke avfall ifrån sågen.

- Blev det bra kol utav det där då?

- Jaa inte tror jag dom var så omtyckt som skogskolena inte, för dä vart ju inte så grovt de där ribben inte. Dä var tretumsplanker förstås dä vart'e väl bra grovt, tjockändan ha vare på stocken. Men - dom tog reda på't i alla fall.

Å se'n hade dom en kolning där nere som dom tog hem skogsve, torrakar å sånt där, torrskog. Dä var storamiler. Å så hade dom kolugnar där nere där fabriken är. Var kolugnar där. Vart ju terpentin å tjära å allting.

- Hur fungerade en sådan där kolugn då?

- Jaa - d'ä gräsligt mä tjära som går bort ur en mila, för dä rinner ner i backen alltihop dä för dä bränns opp. Men i en sån där kolugn där rann dä ut se å så tog dom reda på't då i ... Jaarå.

Folk fiska mycke den där tiden. Dä var mycke mat som kom genom sjön här.

- Var ni och fiskade på sjöarna inåt landet också, eller var det mest här omkring?

- Nä mest här, i'n här fjär'n här. Dä var väldigt mycke fisk. Ja vi som drog not här inåt byn då på ett ställe en gång, å då måste dom efter häst å kärra innan dom kunde frakta hem fisken.

- Var det vanligt att arbetarna hade sådan fiskeutrustning som not?

- Jaa - dom hade sommarstuger till sjöss här, å där låg dom å fiska. Dom hade nå nät då å mycke krok å meta mycke. För dä var så gott om fisk så dom nappa överallt. Å första årena jag var herma jag fiska mycke lake uppe i Stjärnnäs där. Kolossalt mä lake. Å så hade far not å så hade vi nät. Å så såg vi braxen här inne när hon lekte, stora såna här.

- Så då åt ni mycket fisk herma också?

- Mycke fisk. Vi hade alltid en halvtunna fisk saltad på vintarne. Både gädda å id å braxen å abborre å. Mört var'e inge vidare för inte.

- Så ni saltade ner det där, sade Ni?

- Vi salta ner. Å far salta surströmming själv han å. Va på Långvinn så visste han hur dä gick till. Han hade väldigt fin surströmming. Har Ni ätit surströmming?

- Ja det är väldigt gott, tycker jag.

- Ja om en får riktig surströmming så.

- Så det åt ni förr också?

- Jaadå. Men jag är inte så svår på't som jag har vare jag inte. Är sämre å äta surströmming nu än jag har vare. Men den som inte

vill ha'n rå som han ä om man tar å har en stor kastrull å kokar potatis å har lite rum å har en karott sen å lägger strömmingen rensad i den där karotten å sätter på locket så han får bli oppvärmad riktigt, då blir'e en annan smak på'n efter. Jaa.

Näärå som sagt var - många som fiska mycke här. Å så i strömmen där oppe där tog dom ju lax å. Förvaltarn han sa ifrån de där han men inte brydde dom sej om dä allihop inte.

- Så det var fint fiske?

- Ja å siken gick ända oppåt gjuteri där. Jaa. När siken lekte - å iden mä.

- Var det fritt fiske för vem som helst då?

- Jaa, ... förvaltarn försökte väl bevaka där oppe han, men dä var ju svårt för han å passa alla.

- Har det funnits kräftor också?

- Dom har odla kräftor oppe i Forsasjöarna å i Viksjön men d'ä sällsynt å se nån där ändå. Va dä kan bero på dä vet jag inte. Å nu får man ju inte odla kräftor mä mindre man har länsstyrelsens tillstånd. Men jag har en bekant i Trönö jag som jag tänkte fara dit å försöka få tag i ett tjog utav honom som är för små att sälja å häva dom i nån tjärn som han visste. Men inte får jag nån nytta av dom heller ...

- Hur var det med jaktintresset då?

- Dä var stort. Å dä var fritt också. Vi jaga bara när'e var lovlig tid. Far sköt mycke tjäder han. Han var så säker skytt han å, sköt som en meuser han. Två-trehundra meter kunde han skjuta dom på. Dom satt i tallarna, i topparna. Men nu får man ju inte, nu ska man ju ha - vara mä i en jaktförening, å så ska man ju betala jaktlicens till staten. Å de kanske behövs också, för på den tiden hade inte folk allmänt så mycke skjutvapen som dom har nu inte. Så far han sköt mycke tjäder. Å så på våararna, sjöfågel, då var han ut å jaga. Jaa - kunde skjuta en åtta-tie på en morron.

- Hur gick det till med sjöfågelsjakt?

- Jaa man hade såna där vättar å la ut då å så hade man en stenkoja vi lann ... om dä var granskog å sånt där satt man nå granar för å då. Så låg man där å så kom fåglarna å slog mot vättarne man hade. Å så fick man försöka ligga å para ihop så många som möjligt då å smälla på dom.

- Vad var det för fågel ni fick på det viset?

- Ja dä va ejder å dä va knipa å dä va änder å skrak å svarter å.

- Tog ni vara på dunen då också?

- Jaa, dä gjorde man. Dom ville inte ta dun utav höns den tiden inte, för dä skulle va så svårt å dö på en sån kudde sa dom om dom hade tage av höns. Ja dom sa dä dom gamla. Nä man skulle ut på

vårarna första öppet vatten när fågeln kom. A tänk såna orrvikar då var på den tiden. Då var orrrar - ja i Vintergatan där å så mellan Lidenår å här, då var orrrar så då bara mynga om'et. Men då var förbjudet, men då stal dom sej dit ändå å sköt. Jag vet far å en dräng vi hade första åre, jag var ju bara tre, fyra årjag då, dom va sta å sköt elva stycken dom på två mornar, orrrar.

- Hade ni koja ute i skärgården också?

- Nää men nu har jag en. Jag ska sälja Na nu. Bror å jag å far hade en i lag vi på Brakskär. Men nu när bror min dog så kom hon änkan, Ebba heter hon ... hon fråga mej om jag ville köpa hennes del i sommarstugan. Jaa sa jag va ska du ha. Jag ska ha femhundra kronor sa hon. Ja jag vet inte, du pruter väl lite? Nej inte ett öre sa hon. Ja jag gav na femhundra kronor. Nu var'e en spekulant hit härom sistens som har en sommarstuga alldeles brevé. Han har så stor släkt så han har inte plats för dom. Var dom å titta på dom. Va ska ni ha för de här då - de ä två stuger förresten, en mä två bäddar i bara å så är'e en vägg emellan å så är'e materialbod sen. Jag ska ha tusen kronor sa jag. Nej aldrig på tiden, femhundra. Ska jag skänka bort min del jag då sa jag. Då får vara, då kommer nog nån mer å vill ha. Dom får inte bygga nå mer sommarstuger nu se. Inte nånstans. Så nog blir jag av mä den alltid. Jaadå.

- Var det många som hade sommarstugor därute är Ni växteupp?

-Nä då va inte så många då inte. Men under mina uppväxtår så byggdes de flera stycken, särskilt på Brakskär, inte samma ställe där jag har min stuga, utan lite längre ut där å så söder på Brakskär. Å så på Oxskär är'e ju flera stycken nu. Då var bara en på den tiden. Å på Furskär var'e två men nu är'e en massa där å.

- Fick man bygga var man ville på den tiden?

- Ja man måste väl anmäla, tror jag, men då var många som byggde ändå å. Så d'ä mycke sommarstuger därute. Men - då var en jägmästare här som var hit, d'ä många många år sen, far tala om'et. Förvaltarn å han hade vare ute då å titta. Då sa han att ni låter dom bygga såna här stuger här ute sa han. Tänk om dom skulle ta eld å skogen brunne ner på holma. Jamen sa förvaltarn, de där är brandförsäkring då, för dom är så rädd om sina stuger så dom inte ska brinna för dom. Då är skogen skyddad å. Ja kanske då sa jägmästarn.

Jag undrar om fru STgerkvist lever nu jag?

- Ja det vet jag inte.

- Näej. Dom hade en liten pojke som dog, han var väl tre år när han dog. Jaa - han ligger på kyrkogården där oppe. Dom hade väl ett par tre döttrar å tror jag. Jaa.

- Var det stor skillnad på folk här på bruket på den tiden - jag menar mellan arbetarna och arbetsledningen?

- Jaa då var då, då höll dom på mycke strängt, då gjorde dom. Fanns väl en del familjer lite bättre än sämre som kanske umgicks mä en del arbetsledare. Men nu är'e ju mera - mindra att de förekommer, så nu kan dom ju hälsa på varann ändå. De som är ordentliga familjer.

- Men det gjorde man inte förr då?
- Nää. Ja byborna gick ju i gårdarna till varann förstås å så - ungefär samma anställningar.
- Så man gick mycket och hälsade på varandra?
- Jaa dä å förstås. Sprang i gårdar som dom sa. Nä d'ä inte alls sej likt i byn där nu inte.
- Det här med umgängeslivet till vardags menar jag - är det lika livligt nu som det var förut?
- Nä nä. D'ä vissa familjer bara som umgås. D'ä så mycke nytt folk så. Jaa. Ser väl allt va dom har byggt här på norra nu. De är ju människor som nästan man inte har haft en aning om att dom har funnes till ens.
- Den här bostaden ni hade uppe vid järnvägen här - hur var den ordnad? Ni hade ett rum och kök där?
- Jaa dä hade vi.
- Hur många familjer var det i huset då?
- Fyra. Å vi umgicks - ja en som heta Sjöman umgicks vi mä, dom bodde under oss dom. Trevlig familj. Eljest umgicks vi inte just mä nån. Ja skogvaktarn förstås, den är jag kusin med, Gustav Bolldén. Så vi umgicks ju lite. Sen fick jag flytta till Hästbacken å sen flytta jag ner i byn, mitt emot handlar Sjödings i gröna går'n där.
- Jag tycker jag gjorde klokt jag när jag flytta hem den där gången. Säkert. Men jag - om jag själv får skryta hade jag ett väldigt förtroende i Oskarshamn utav alla människor.
- Men hur var det för frun att flytta upp hit till det här lilla bruket då?
- Ja hon var mycke mä på't. Å sen hon fick ta sin mamma mä också så, dä var dä som hon satt värde på. Å en sån snäll människa har jag aldrig i mitt liv träffa som hon var. Hon fick ju försörja familjen. Gubben söp ju jämt. Han hade perioder liksom å när han inte söp så köpte han kläder för han tjäna bra, så han var plåtslagare på verkstan ett tag men så sluta han där å var mä i hamnarbetarna. Men när han fick de där fyllgriller igen - då sålde han kläder å söp opp dom å. Å dom försökte på alla vis te få'n bättre, men dä gick inte.
- Jag tänkte om det var svårt för frun att komma upp hit till Iggesund och anpassa sig, för det var väl ett annat levnadsmönster här?
- Ja ungefär - men hon tycker dä va bra å komma hit hon, hon ville bort ifrån stan. Å när vi var ner till Småland hon å jag å hälsa på ett år då då sa hon åt svärmor att nu ska ni följa mä till Småland. Aldrig på tiden sa hon, jaghar fått nog av den där stadshåla jag sa hon, så jag kommer aldrig dit mer sa hon. Å dä gjorde hon inte heller. Dom brukar säja svärmödrar är en pina för folk, men den människan hon var verkligen religiös. Så snäll människa knappast man kan träffa på. Å svärmödrar brukar dom ju klaga på allmänt.

Då kan då inte jag inte. Hon var så mycke för barna hon så. Jag har en dotter som ä bosatt i Lycksele.

- Har ni det? Så ni har två barn?

- Jaa. Å så pojken är polis i stan. Hon i Lycksele är gift mä gamla trädgårdsmästar Frits' son. Han är direktör för Sundsvallsbanken i Lycksele han. Jaa.

- Så dom blev inte kvar här på Iggesund barnen?

- Nää - Yngve han arbeta väl ett tag nere i fabriken han, men då var tillfälligt då bara. Sen börja han på Forsa folkhögskola å gick två-årskurser där. Å sen kom han till polisskolan å gick två kurser där också. Fick han överkonstapelsplats.

Nä jag har aldrig vare arbetslös, aldrig. Men nu gynnar dom arbetslösheten - många som har gott ställt som har tillfälle te arbete, som hugger på ... har arbeta färdigt ja då far dom därifrån. Ja då är dom hemma på platsen. Ja d'ä till skriva då å ska ha in understöd. Å de är dom som har jordbruk å allting.

- Men var det inte svåra tider här på 1920- och 30-talet med mycket arbetslöshet?

- Då var ett tag som då var väldigt svårt. Jag vet fabriken stog ju ett tag tror jag till å mä. Jag tror då, om inte jag missminner mej. Å då fick dom opp i skogen å hugga. Opp i skogarna å hugga för en som inte har vare i skogar förr då går inte. Jag var ju i skogarna jag å två vintrar å högg. En tjäna ju inte maten ens. Då var för att - jag fick inte gå te sjöss genom att jag skulle mönstra.

Ja då va vi sågen å va mä på bärgningsångarn å när man fick stanna på en haverist en å två man å dom skulle bosera'n när dom sa till där, har du landgång färdig ifall vi inte hinner få dit ifall han skulle sjunka ...

- Var det sådana strapatser?

- Ja men - vi bärga en oppe ve Vannsöarna oppe i norra Finland utanför Vasa, en som heta Lugano från Liverpool. Dom var lastad mä järn å trä. Å den trodde vi inte vi skulle få därifrån. Jag blev kommenterad ner i kül'n för dom skule lägga fast träplatter ovanpå å sätta fast nå skruvar. Jag lära ligga i vattne där jag å sätta muttrar på dom där för te dra fast dom. Då var otrevligt - i olja å elände. Å en natt då gick jag vakt där ombord då å. Då var'e nån som satt i kabyssen där på däck, å när jag träffa'n så var då en gammal, gammal gubbe. Jag kunde väl lite engelska - old man sa jag va gör du här? D'ä första fartyg jag är på som inte har segel sa han. Första lastångarn jag far mä sa han. Jamen du är väl så gammal nu sa jag. Ja han var över sjutti år. Jag har fare segelskuter i hela mitt liv sa han. De här ä första å d'ä sista båten jag är mä å sa han. När jag kommer hem till England då ska jag gå i land sa han, på ett hem för sjöfolk. Var är du född då sa jag. Kunde ju bra mycke engelska den där tiden jag, jag har glömt bort mycke å. Jag är född i Kanada sa han. Å min mor har inte jag sett sen jag for hemifrån sa han. Å då visa då sej hade han vare en sjutton-arton år. Men tänk jag skicka na fem pund en gång sa han. Då var på långresa hon fick fem

pun å dä hade hon skrive å tacka för så många gånger. Å du har aldrig sett na sen? Nää sa han. Så hade han en panna som stog där på spisen mä te i å satt å drack de där te. Då sa jag har du inge socker. Nää. Å inge smör heller? Nää. Då gick jag ner i skansen på båten ... å så gav ja'n socker å lite smör å så en bit brö, en halv kaka eller va dä var. Å va gubben var glä. Å va glä han var.

- Men vad skulle han ut på sjön att göra, den där gamla gubben?

- Jaa, dä var sista fartyget han var i sa han.

- Vad hade han för arbete ombord då?

- Ja han var som besättning, matros. Mm. Så han ha segla hela sitt liv. Var första steambåten han var i sa han - å sista mä sa han.

- Att vara eldare, det var väl väldigt hårt arbete det?

- Ja dä var olika gånger de där, om de va kol man hade å sisådär. Men nog fick man ligga i. Å så skulle man slagga då, dä var ju så hett iblann så att mantrodde dä skulle ta eld i en.